

БЮДЖЕТНІ ВИДАТКИ УКРАЇНИ: ІНТЕГРАЛЬНА ОЦІНКА СТРУКТУРНИХ ДИСБАЛАНСІВ

Орлов В.В.,

кандидат економічних наук, перший заступник голови Дніпропетровської обласної державної адміністрації, м. Дніпро, Україна

e-mail: ovv0601@gmail.com

ORCID : <https://orcid.org/0000-0002-2052-6654>

Особливе місце в функціонуванні фінансової системи відіграє сектор публічних фінансів. Значна частина коштів акумулюється та перерозподіляється через державний та місцеві бюджети. При цьому формування видатків бюджетів всіх рівнів, їх структура визначають стан та можливості виконання державою своїх функцій, що проявляється через структуру бюджетних видатків згідно функціональної класифікації, а також розподіл коштів для забезпечення поточних потреб та капітальних видатків, і його соціальну спрямованість - через структуру видатків за економічною класифікацією. Водночас стан формування видатків бюджетів різних рівнів характеризується структурною розбалансованістю, тому в статті здійснено оцінювання формування видатків державного, місцевих та зведеного бюджетів за економічною та функціональною класифікацією. При проведенні дослідження використано метод структурно-динамічного аналізу та проведено розрахунок інтегральних коефіцієнтів – лінійний та квадратичний коефіцієнти структурних зрушень, інтегральні коефіцієнти Гатєва та Салаї, які дозволили обґрунтувати стан розбалансованості видатків бюджетів всіх рівнів. Для дослідження взято період з 2015 по 2021 рік поквартально, окремо за видатками економічної класифікації та за видатками функціональної класифікації державного, місцевих та зведеного бюджетів України. На відміну від існуючих підходів, в даному дослідженні враховано особливості формування видатків, що пов'язані з їх поквартальними коливаннями.

Обґрунтовано, що структура видатків за економічною класифікацією державного та місцевих бюджетів є неусталеною. Розрахунок інтегральних коефіцієнтів дозволив зробити висновок про суттєву інтенсивність структурних зрушень, що свідчить про відсутність послідовної бюджетної політики, яка в свою чергу базується на послідовності економічної політики України.

Розбалансованість видатків за функціональним призначенням, порівняно з структурною розбалансованістю видатків за економічною класифікацією, є значно меншою. Отримані показники засвідчили процес перерозподілу грошових потоків між рівнями бюджетів внаслідок проведення реформ в Україні, пов'язаних з децентралізацією та перерозподілом повноважень між загальнодержавним та місцевим рівнем.

Ключові слова: *видатки бюджету економічні, видатки бюджету функціональні, структурно-динамічний аналіз, коефіцієнт Гатєва, коефіцієнт Салаї.*

DOI:10.21272/1817-9215.2022.2-16

ВСТУП

Публічні фінанси відіграють вагомий роль у функціонуванні фінансової системи України. Вони в значній мірі впливають на формування фінансової безпеки держави через її складові – бюджетну та боргову безпеку. Формування видатків бюджету відіграє особливу роль в забезпеченні економічного зростання в державі, оскільки, в залежності від їх структури може суттєво стимулюватись розвиток пріоритетних видів економічної діяльності з точки зору стратегії розвитку. «Видатки бюджету є ефективним інструментом державного регулювання соціально-економічних процесів у країні, який здійснює достатньо вагомий вплив як на розвиток окремих галузей, так і економіки в цілому» [1]. Крім того, саме формуючи видатки в розрізі їх функціональної класифікації держава визначає першочергові та другорядні пріоритети у виконанні своїх функцій. Формування видатків має визначатись сформованими державою стратегічними напрямками розвитку та бути збалансованими як за структурою, так і в динаміці змінюватись рівномірно. Тому важливого значення набуває формування збалансованої структури видатків. Це в свою чергу вимагає пошуку та обґрунтування щодо доцільності використання науково-методичних підходів, що дозволяють комплексно оцінити структурні зрушення.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Варто відзначити, що дослідження стану як доходів, так і видатків є розповсюдженими, значна кількість вітчизняних науковців вивчають природу та

структуру бюджетів різних рівнів, а також бюджетну та боргову безпеку. Серед таких досліджень варто відзначити праці Самошкіної О. [1], Виговської Н. та Дячек С. [2], Радіонова Ю. [3], Ситник Н. С., Субицької Д. Я. [4], Сьомченко В. В., Денисенко А. А. [5]. Окремо необхідно звернути увагу на наукові праці, в яких увага приділяється дослідженню збалансованості структури доходів та видатків бюджету. Так в роботі Школьник І. та Бухтіарової А. для аналізу стану зведеного бюджету використовується функція бажаності Гаррінгтона [6]. В іншій роботі колективу авторів Школьник І., Козьменка С., Драгосової Дж., Козьменко О. та Альдівані К. [7] здійснено оптимізацію видатків бюджету на основі використання симплекс-методу.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Водночас, ці дослідження зосереджені навколо формування оптимальної структури як доходів так і видатків. На наш погляд необхідно зосередитись на оцінюванні структурних змін, та визначити інтегральні показники, що дозволять зробити об'єктивні та більш обґрунтовані висновки. Тому за мету даного дослідження визначено оцінювання стану розбалансованості видатків бюджетів всіх рівнів за економічною та функціональною класифікацією на основі використання групи комплексних показників, а саме лінійного та квадратичного (коефіцієнта Казінца) коефіцієнтів абсолютних структурних зрушень, та інтегральних індексів Гатєва та Салаї, які в комплексі характеризують масу та інтенсивність структурних зрушень. Підставою для їх використання є те, що ці показники застосовуються для проведення аналізу структурних зрушень на макроекономічному рівні, що обґрунтовано в роботах Манойленко А., Кравченко С. [8], Романової Т. [9], Соколової О.М. [10]. Водночас в даному дослідженні вони застосовуються вперше саме для аналізу видатків бюджетів різних рівнів з врахуванням квартальних коливань грошових потоків в розрізі основних статей згідно економічної та функціональної класифікації. А також одночасне обрахування інтегральних показників одночасно на рівні державного, місцевих та зведеного бюджетів дозволяє оцінити структурні зміни комплексно та визначити існуючу залежність між ними.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Оцінювання стану видатків, варто розглядати окремо в розрізі економічної та функціональної класифікації. Структура видатків за економічною класифікацією на рівні державного та місцевих бюджетів є неусталеною. В усіх бюджетах суттєву перевагу мають поточні видатки над капітальними, що свідчить про те, що в Україні публічні фінанси мінімально спрямовані на стимулювання економічного зростання. В структурі поточних видатків переважають видатки на оплату праці та соціальне забезпечення. Крім того залишається вагомим значення поточних трансфертів, хоча і є тенденція до поступового скорочення. Варто також звернути увагу на значення витрат на обслуговування боргових зобов'язань держави в структурі державного бюджету, їх частка поступово скорочується, але при цьому має що досить високе значення. Враховуючи отримані результати та відсутність усталеної структури видатків впродовж аналізованого періоду на всіх бюджетних рівнях, доцільно як і у випадку з доходами визначити та проаналізувати інтегральні показники, що характеризують стан структурних дисбалансів. Отримані результати розрахунків подані на рисунку 1. Аналіз лінійних коефіцієнтів абсолютних структурних зрушень, який відображає відхилення часток одна від одної та є масою структурних зрушень засвідчує наявність структурних змін, але їх значення в цілому за період коливаються в межах 1 – 3 %. Найбільшими коливаннями відзначаються видатки державного бюджету, оскільки розмах варіації в масі зрушень становить 13,6 %, при середньому значенні 2,8 %. В той же час видатки місцевих бюджетів коливаються в двічі менше в межах 7 %, при середньому значенні в 3,2%. Ці коливання частково поглинаються на рівні зведеного бюджету, враховуючи, що розмах варіації становить лише 4 %, а середнє значення структурних зрушень впродовж всього періоду становить 2 %.

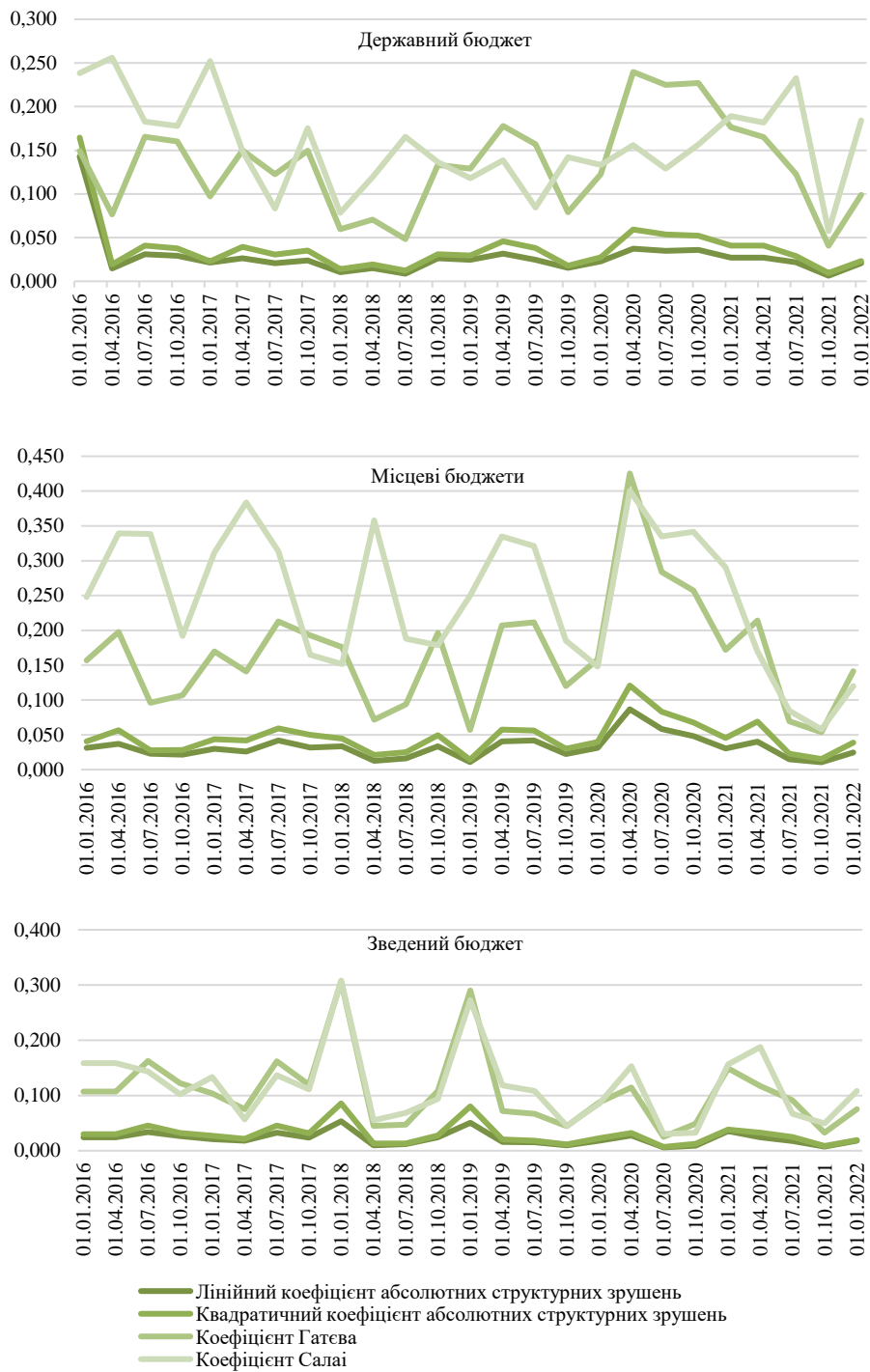

Рисунок 1 – Динаміка інтегральних показників за результатами структурно-динамічного аналізу витраток бюджетів різних рівнів за економічною класифікацією
Джерело: авторські розрахунки

Водночас даний показник характеризує абсолютні зрушення, а тому є не досить точним для оцінювання ситуації в цілому. Для оцінювання відсоткової динаміки

відхилення часток статей витрат використовується квадратичний коефіцієнт абсолютних структурних зрушень. Враховуючи шкалу вимірювання для даного коефіцієнта, структурні зрушення у видатках державного бюджету можуть бути визначені як суттєві структурні зрушення, оскільки середнє значення становить 3,7 %, тобто знаходиться в межах від 2 до 10 %. Аналогічно можна оцінити і структурні зрушення у видатках місцевих бюджетів. Середнє значення коефіцієнта становить 4,6 %. За виключенням 1 кварталу 2020 року (значення коефіцієнта становить 12 %), впродовж всього періоду значення показника коливається в межах, які характеризуються як суттєві структурні зрушення. Аналогічна ситуація і по видатках зведеного бюджету, хоча на відміну від державного та місцевих бюджетів розмах варіації по даному коефіцієнту тут значно менший.

Для визначення суттєвості структурних зрушень розраховано інтегральний коефіцієнт Гатєва, який дає змогу оцінити інтенсивність змін. Найбільша інтенсивність змін проявляється в структурі видатків місцевих бюджетів, розмах варіації даного показника становить більше 36 %, при більш ніж 16 % середньому значенні. Тобто інтенсивність зрушень є вагомою. Інтенсивність структурних зрушень у видатках державного бюджету становить більше 13 %, а у видатках зведеного – близько 11 %.

На відміну від індекса Гатєва, індекс Салаі крім інтенсивності структурних зрушень, ще і враховує кількість показників, що робить його значення більш точними. Його динаміка в розрізі бюджетів всіх рівнів по суті не відрізняється від поведінки індекса Гатєва та засвідчує максимально інтенсивні структурні зрушення у видатках місцевих бюджетів, розмах варіації становить 34 %, середнє значення інтенсивності значно вище від коефіцієнта Гатєва та становить майже 25 %. Інтенсивність зрушень видатків державного бюджету становить понад 15 % (на 2 % вище від коефіцієнта Гатєва), зведеного бюджету – майже 12 % (на 1 % вище коефіцієнта Гатєва). Таким чином можна зробити висновок, що видатки бюджетів різних рівнів в динаміці характеризуються суттєвими структурними зрушеннями, що свідчить про відсутність послідовної бюджетної політики, оскільки в свою чергу вона базується на послідовності економічної політики, що реалізується в Україні.

Не менш важливим є оцінювання стану збалансованості видатків бюджетів різних рівнів за їх функціональним призначенням. Якщо видатки за економічною класифікацією дозволяють оцінити стан підтримки державою економічного зростання через співвідношення поточних та капітальних видатків, а також стан соціальної спрямованості видатків бюджетів через питому вагу витрат на заробітну плату та соціальний захист населення, то формування видатків за функціональною класифікацією дозволяє проаналізувати значимість для держави виконання тих чи інших функцій, а також пріоритетність підтримки з боку держави певних видів діяльності. «На шляху еволюційного розвитку держава бере на себе виконання певних функцій, коригує їх, визначає масштаб виконання залежно від мети суспільного розвитку та місця і ролі держави в соціально-економічних процесах. Не завжди виконання державою функцій є ефективним і відповідає вимогам суспільства. Однак у будь-якому випадку бюджетне регулювання має вплив на відтворювальний процес» [3].

Враховуючи повноваження, які існують на рівні державного та місцевих бюджетів, структура функціональних видатків має суттєві відмінності. Водночас в цілому спрямованість видатків можна оцінити за видатками зведеного бюджету.

Запропонований науково-методичний інструментарій структурно-динамічного аналізу може бути використаний для порівняння цих етапів та оцінювання розбалансованості статей видатків.

Як і при аналізі доходної та видаткової частини за економічною класифікацією бюджетів всіх рівнів, при аналізі видатків за їх функціональним призначенням було розраховано коефіцієнти структурних змін, їх значення наведені на рисунку 2.

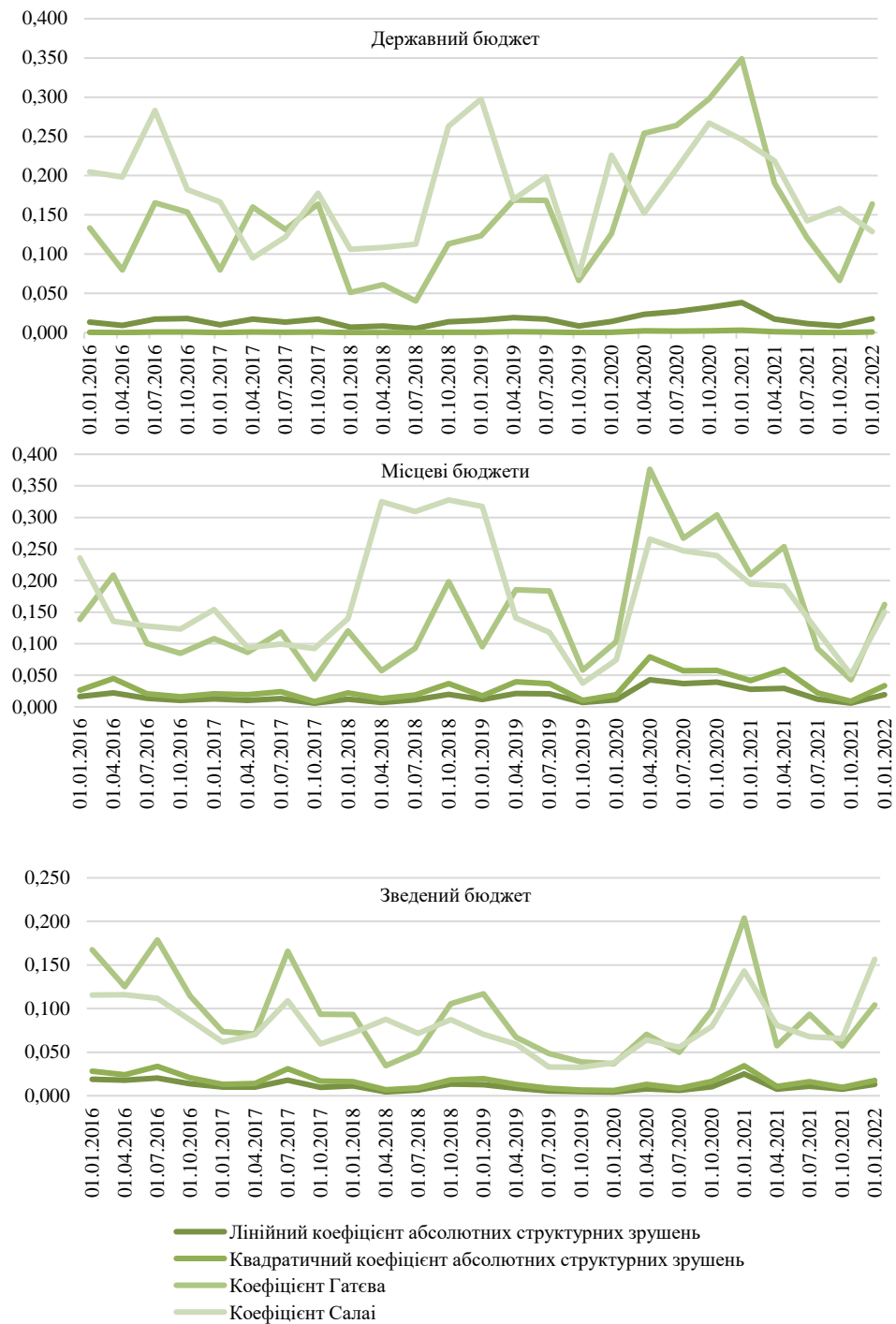

Рисунок 2 – Динаміка інтегральних показників за результатами структурно-динамічного аналізу витратів бюджетів різних рівнів за функціональною класифікацією
Джерело: авторські розрахунки

Розраховані значення лінійних коефіцієнтів абсолютних структурних зрушень, які є масою структурних зрушень, засвідчують наявність несуттєвих структурних змін на рівні всіх бюджетів, водночас на рівні зведеного бюджету структурні коливання є

менш значимими та можуть бути визначені як не суттєві. Найбільшими коливаннями відзначаються видатки місцевих бюджетів, при розмаху варіації в 4 % та середньому значенні – 1,76 %, але такі показники характеризують наявність несуттєвих змін. В той же час видатки державного бюджету мають несуттєві структурні зміни, оскільки розмах варіації в масі зрушень становить 3,3 %, при середньому значенні 1,6 %. Ці коливання врівноважуються на рівні зведеного бюджету, беручи до уваги, що розмах варіації становить лише 2,1 %, а середнє значення структурних зрушень впродовж всього періоду становить близько 1 %. Враховуючи, що це є характеристиками абсолютних зрушень, опиратися виключно на значення даного показника не є повністю доцільним, хоча попередньо маса змін може бути в цілому визначена як несуттєва. Стосовно динаміки відсоткових відхилень часток статей витрат, що характеризує квадратичний коефіцієнт абсолютних структурних зрушень, то його значення відрізняються в значно меншу сторону на рівні державного бюджету, що за шкалою вимірювання для даного коефіцієнта, може бути визначеном як несуттєві структурні зрушення (середнє значення становить 0,08 %, тобто знаходиться в межах від 0 до 2 %). Аналогічно можна оцінити і структурні зрушення у видатках місцевих бюджетів. На рівні місцевих бюджетів зміни є відчутними, що підтверджується як середнім значенням коефіцієнта – 3 %, так і суттєвим розмахом варіації в 7,1 %. Саме структурні зрушення у видатках місцевих бюджетів спричинили і більш суттєві коливання в структурі видатків зведеного бюджету. Водночас порівнюючи, з результатами за цими показниками по видатках бюджетів за економічною класифікацією, функціональна структура видатків є менш розбалансована.

На основі інтегрального коефіцієнта Гатєва можемо оцінити інтенсивність змін. Цікавою є ситуація, яка склалась щодо видатків державного та місцевого бюджетів, які демонструють середнє значення даного коефіцієнта майже на одному рівні – 14,78 % та 14,77 % відповідно. По суті це може свідчити про перерозподіл грошових потоків між цими рівнями бюджетів внаслідок проведення реформ в Україні, пов'язаних з децентралізацією та перерозподілом повноважень між загальнодержавним та місцевим рівнем. Це також підтверджується і мінімальними та максимальними значеннями, які практично співпадають, відповідно і по розмаху варіації цих показників. Значення цього коефіцієнта свідчить про наявність суттєвих структурних зрушень при цьому як було зазначено вище на рівні зведеного бюджету структурні розбалансування існують на значно меншому рівні та становлять близько 9 %.

Враховуючи, що коефіцієнт Салаі крім інтенсивності структурних зрушень, ще і враховує кількість показників, що робить його значення більш точними, то отримано дещо інші результати, але при цьому розбіжність між його значеннями також, як і у випадку коефіцієнта Гатєва є несуттєвою між державним та місцевими бюджетами. Так розбалансованість на рівні державного бюджету дорівнює 18 %, а місцевих – 17,2 %, але в даному випадку спостерігаються дещо більші відхилення між мінімальними та максимальними значеннями (державний бюджет – 22 %, місцеві – 29 %). Інтенсивність зрушень видатків зведеного бюджету також значно менша та становить близько 8 % (на 2 % вище від коефіцієнта Гатєва).

ВИСНОВКИ

Таким чином можна зробити висновок, що видатки бюджетів різних рівнів в динаміці характеризуються суттєвими структурними зрушеннями, що свідчить про відсутність послідовної бюджетної політики, яка в свою чергу базується на послідовності економічної політики, що реалізується в Україні. Але водночас, порівняно з структурною розбалансованістю видатків за економічною класифікацією, видатки за функціональною класифікацією мають значно менший рівень розбалансованості.

SUMMARY

Orlov V. Budget expenditures of Ukraine: integral assessment of structural imbalances.

The public finance sector plays a special role in the functioning of the financial system. A significant part of the funds is accumulated and redistributed through state and local budgets. At the same time, the formation of budget expenditures of all levels, their structure, determine the state and opportunities for the state to perform its functions, which is manifested through the structure of budget expenditures according to functional classification, as well as the distribution of funds to ensure current needs and capital expenditures, and its social orientation - through the structure of expenditures for economic classification. At the same time, the state of formation of budget expenditures at different levels is characterized by structural imbalance, so the article evaluates the formation of state, local, and consolidated budget expenditures according to economic and functional classification. The method of structural-dynamic analysis was used during the research and integral coefficients were calculated - linear and quadratic coefficients of structural shifts, integral coefficients of Gatev and Salai, which made it possible to substantiate the state of unbalanced budget expenditures of all levels. For the study, the period from 2015 to 2021 was taken on a quarterly basis, separately according to the expenses of the economic classification and according to the expenses of the functional classification of the state, local and consolidated budgets of Ukraine. In contrast to existing approaches, this study takes into account the peculiarities of the formation of expenses, which are associated with their quarterly fluctuations.

It is substantiated that the structure of expenditures according to the economic classification of state and local budgets is unstable. The calculation of integral coefficients made it possible to draw a conclusion about the significant intensity of structural shifts, which indicates the absence of a consistent budget policy, since it, in turn, is based on the consistency of the economic policy implemented in Ukraine.

The imbalance of expenditures by functional purpose, compared to the structural imbalance of expenditures by economic classification, is much smaller. The obtained indicators proved the process of redistribution of cash flows between budget levels as a result of reforms in Ukraine, related to decentralization and redistribution of powers between the national and local levels.

Keywords: economic budget expenditures, functional budget expenditures, structural and dynamic analysis, Gatev coefficient, Salai coefficient.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Самошкіна О.А. Бюджетні видатки як інструмент економічного зростання. *Агросвіт*. 2018. № 21 С. 50–56.
2. Виговська Н. Г., Дячек С. М. Реформування системи фінансового контролю за виконанням місцевих бюджетів. *Вісник СумДУ. Серія «Економіка»*. 2020. № 3. С. 63–71.
3. Радіонов Ю. Д. Формування видатків бюджету : монографія. Київ : Вид-во Київ. нац. торг.-екон. ун-т. 2019. 616 с.
4. Ситник Н. С., Субицька Д. Я. Бюджетна безпека України: загрози та напрями зміцнення. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Вип. 34. С. 167–171.
5. Сьомченко В.В., Денисенко А.А. Доходи та видатки бюджету в системі соціально-економічного розвитку України. *Приазовський економічний вісник*. 2019. № 4 (15). С. 61–66.
6. Школьник І. О., Бухтіарова А. Г. Аналіз зведеного бюджету України з використанням функції бажаності Гаррінгтона. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія: "Економічні науки"*. 2020. № 9 (41), т. 2. С. 90-97. <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2020-9-6281>
7. Shkolnyk I., Kozmenko S., Drahosova J., Kozmenko O., Aldiwani K. State budget revenue optimization using the simplex method. *Journal of International Studies*. 2021. 14(2), p. 245-266. doi:10.14254/2071-8330.2021/14-2/16
8. Манойленко А. В., Кравченко С. М. Исследование структурных сдвигов в национальной экономике как основа формирования приоритетов государственной инвестиционной политики. *Проблеми економіки*. 2015. № 2. С. 78 – 86.
9. Романова Т. В. Интегральные показатели оценивания структурных зрушень в економіці. *Економіка і регіон*. 2016. № 6 (61). С. 20–27.
10. Соколова О. М. Структурні диспропорції: зміст, види та вплив на економічну безпеку держави. *Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Економіка і менеджмент»*. 2021. № 4 (90). С. 10–16.

REFERENCES

1. Samoshkina, O. (2018). Biudzhetni vydatky yak instrument ekonomichnoho zrostantia. [Budget expenditures as an instrument of economic growth]. *Ahrosvit*, 21, 50-56. [In Ukrainian].
2. Vyhovska N. H., Diachek S. M. (2020). Reformuvannia systemy finansovoho kontroliu za vykonanniam mistsevykh biudzhativ. [Reform of the system of financial control over the execution of local budget]. *Visnyk SumDU. Seriya «Ekononika»*. – *Visnyk of Sumy State University*. 3. 63–71. [In Ukrainian].
3. Radionov, Yu. D. (2019). Formuvannia vydatkiv biudzhetu. [Formation of budget expenditures]. Kyiv: KNTEU. [In Ukrainian].
4. Sytnyk, N. S., Subytska, D. Ya. (2018). Biudzhetna bezpeka Ukrainy: zahrozy ta napriamy zmitsnennia. [Budget security of Ukraine: threats and directions for its strengthening.]. *Prychornomorski ekonomichni studii - Black Sea Economic Studies*. 34. 167-171. [In Ukrainian].

5. Somchenko, V.V., Denysenko, A.A. (2019). Dokhody ta vydatky biudzhetu v systemi sotsialno-ekonomichnoho rozvytku Ukrainy. [Income and expenditure of budget in the system of social-economic development of Ukraine]. *Pryazovskiy ekonomichnyi visnyk – Pryazovskiy economic herald*. 4 (15). 61–66. [In Ukrainian].
6. Shkolnyk, I., Bukhtiarova, A. (2020). Analiz zvedenoho biudzhetu Ukrainy z vykorystanniam funktsii bazhanosti Harrinhtona. [Analysis of the consolidated budget of Ukraine based on harrington's desirability function]. *Mizhnarodnyi naukovyi zhurnal "Internauka". Seriya: "Ekonomichni nauky" - International Scientific Journal "Internauka". Series: "Economic Sciences"*. 9 (41) vol. 2. 90–97.
7. Shkolnyk, I., Kozmenko, S., Drahosova, J., Kozmenko, O., & Aldiwani, K. (2021). State budget revenue optimization using the simplex method. *Journal of International Studies*, 14(2), 245-266. doi:10.14254/2071-8330.2021/14-2/16
8. Manoilenko, A. V., Kravchenko, S. M. (2015). Issledovaniye strukturnykh sdvigov v natsionalnoy ekonomike kak osnova formirovaniya prioritetov gosudarstvennoy investitsionnoy politiki. [Study of Structural Changes in the National Economy as the Basis for Forming the Priorities of the State Investment Policy]. *Problemy ekonomiky – Problems of economy*. 2. 78-86. [In Russian].
9. Romanova, T. V. (2016). Intehralni pokaznyky otsiniuvannya strukturnykh zrushen v ekonomitsi. [Integral evaluation indicators of structural shifts in the economy]. *Ekonomika i rehion - Economy and region*. 6 (61). 20-27. [In Ukrainian].
10. Sokolova O. M. (2021). Strukturni dysproporsii: zmist, vydy ta vplyv na ekonomichnu bezpeku derzhavy. [Structural disproportions: content, types and impact on the economic security of the state] *Visnyk Sumskoho natsionalnoho ahrarnoho universytetu. Seriya «Ekonomika i menedzhment» - Bulletin of Sumy National Agrarian University : economics and management*. 4 (90). 10–16. [In Ukrainian].